

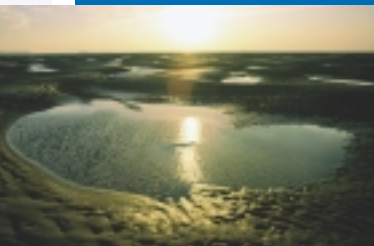
### IN DIT NUMMER

#### HET GETIJ KEERT TERUG IN KETENISSEPOLDER

Een intensieve monitoring moet het succes meten van deze afgegraven polder als herstelproject voor de Noordzee-containerterminal.

**pag. 4**

#### MONITORING VERRUIMING WESTERSCHELDE



De tweede evaluatie van MOVE heeft een aantal interessante veranderingen in de Westerschelde geconstateerd. Maar zijn de trends gerelateerd aan de verruiming?

**pag. 6**

#### RUBRIEKEN

##### Scheldemonitor:

Toekomst zwartkopmeeuw in het Scheldegebied

**pag. 3**

##### Inspiratiebron Schelde:

De Westerschelde, een water zonder weerga

**pag. 5**

##### ScheldeNieuws

**pag. 7**

Wonen en werken aan de Schelde:

In gesprek met Dolores Baita

**pag. 8**

## Natuurbeschermer wordt bestuurder

### Gedeputeerde Thijs Kramer is zich bewust van aandacht

*De meesten van u zullen hem kennen van zijn vorige werk: woordvoerder voor natuur- en milieubelangen. Sinds april dit jaar is Thijs Kramer gedeputeerde voor de provincie Zeeland. Natuur en landschap en de Deltawateren zijn twee van de thema's waarvoor hij nu als bestuurder verantwoordelijk is. Voor velen wellicht een opmerkelijke rolwisseling, maar voor Thijs Kramer zelf niet: "Voor een goed resultaat loont het om in de politiek te stappen, om een rol als bestuurder te vervullen. Mijn dossierkennis en mijn netwerk kan ik goed gebruiken bij de thema's waarvoor ik verantwoordelijk ben. Waar ik in mijn vorige rol beleidsmakers beïnvloedde heb ik nu als politicus en bestuurder direct invloed op het beleid en het resultaat. En daarbij geldt nog steeds dat ik liever een nieuw natuurgebied realiseer dan een nieuwe nota."*

Er zullen mensen zijn die de overstap van Thijs Kramer naar de rol als bestuurder kritisch zullen volgen. Waarbij vooral de vraag naar boven komt of hij zijn idealen trouw blijft of dat hij zich conformeert aan de politieke en bestuurlijke poldercultuur. Zelf heeft hij geruime tijd nagedacht over een actieve rol in de politiek, en hij is zich bewust van de aandacht die anderen op hem



richten vanwege zijn vorige rol. Kramer: "Ik weet wat ik wil, en ook mijn gesprekspartners mogen weten wat ik wil. Ik heb nog steeds mijn eigen standpunten, waarbij het mij gaat om het belang voor Zeeland.

Als college van gedeputeerden heb je wel de verantwoordelijkheid naar alle belangen te kijken alvorens je een keuze maakt. Over die keuzes wil ik mij graag verantwoorden naar het publiek."

**Bij deze Schelde Nieuwsbrief vindt u de Samenvatting Kennisgeving S-MER Ontwikkelingsschets 2010 van ProSes. Omdat het formaat niet overeenkomt met de Schelde Nieuwsbrief wordt het geheel eenmalig in een mailbag verstuurd.**



## HET BESTUURLIJK OVERLEG WESTERSCHELDE (BOWS)

Na het opstellen van het beleidsplan Westerschelde in 1992 is een overlegstructuur voor de Westerschelde ingesteld om de uitvoering van dit plan te bewaken: het Bestuurlijk Overleg Westerschelde (BOWS). Aan dit overleg nemen de bij de Westerschelde betrokken rijks- en regionale overheden deel en is het Vlaams gewest als toehoorder betrokken. Het BOWS fungeert sinds haar oprichting in 1992 als regionaal overlegorgaan en coördinatiepunt voor de ontwikkelingen in en rond de Westerschelde (en het Schelde-estuarium). Het biedt overheden en belangenorganisaties een forum voor discussie en standpuntvorming over het estuarium. Daarnaast is het BOWS een communicatie- en informatiekanaal voor een breed publiek, waarvan de uitvoering bij het Schelde InformatieCentrum ligt.

In 2000 besloot het BOWS om belangengroeperingen actiever bij het BOWS te betrekken en nam tevens een coördinerende en adviserende rol op zich voor het proces rond de standpuntvorming in Zeeland voor de Langetermijnvisie Schelde-estuarium. Zo is het BOWS gegroeid naar een nieuwe stijl en maken vanaf 2003 niet alleen de betrokken overheden maar ook belangenorganisaties deel uit van het BOWS. Naast het Vlaams Gewest is nu ook de Provincie Antwerpen toehoorder. Het streefbeeld van de Langetermijnvisie Schelde-estuarium vormt anno 2003 de centrale doelstelling van het BOWS: 'Het Schelde-estuarium is in 2030 een gezond en multifunctioneel estuarien watersysteem, dat op duurzame wijze wordt gebruikt voor menselijke behoeften.'

Eind 2004 zal de Ontwikkelingsschets 2010 Schelde-estuarium gereed zijn. Speciaal voor de betrokken maatschappelijke organisaties en niet-opdrachtgevende overheden in Nederland en Vlaanderen is een adviesoverleg opgezet, Overleg Adviserende Partijen. De voorzitter van het BOWS vertegenwoordigt het BOWS in dit overleg. Daarnaast nemen andere partners van BOWS nl. belangenorganisaties en regionale overheden op persoonlijke titel deel aan dit overleg.

## WERKROEP WESTERSCHELDE

Voor de ondersteuning van het BOWS is een ambtelijke werkgroep ingesteld: de Werkgroep Westerschelde. In deze werkgroep zitten vertegenwoordigers van de deelnemers van BOWS.

## SCHELDE INFORMATIECENTRUM

Het Schelde InformatieCentrum, uitgever van deze nieuwsbrief, is in 1994 door het BOWS ingesteld om invulling te geven aan de gezamenlijke communicatie- en informatievoorziening over integraal waterbeheer in het Schelde-estuarium.

## AMBITIES

Thijs Kramer is ook in zijn rol als gedeputeerde ambitieus. Hij wil de betrokkenheid van de inwoners van Zeeland bij de Zeeuwse vraagstukken vergroten. Om dat te bereiken moet de provincie openstaan voor anderen en duidelijkheid geven over wat de grenzen zijn. Kramer: "Er zijn veel wensen, de middelen zijn schaars en er zijn verschillen in doelen en meningen. Ik ben ervan overtuigd dat een stevige uitwisseling van meningen leidt tot betere besluiten, zowel waar het gaat om inhoud als om het draagvlak. Niet alles is

mogelijk en daarom moeten we onze besluiten goed uitleggen." Natuurlijk wil Thijs Kramer vooral ook concrete resultaten behalen: "Ik zie dat veel doelen van de natuur- en milieubeweging in het beleid zijn opgenomen, de discussie gaat nu vooral om de uitvoering. Na het overleg met belanghebbers moet een bestuurlijke keuze volgen, passend bij de politieke agenda. Overleg moet alleen niet eendeloos duren, mensen haken dan af. Het gaat om resultaten en daar mag men mij over vier jaar ook op afrekenen."



## BELANGRIJKE WEBLINKS

[www.scheldenet.nl](http://www.scheldenet.nl), [www.scheldenet.be](http://www.scheldenet.be) websites van het Schelde InformatieCentrum met informatie over het integraal waterbeheer met betrekking op de Schelde  
[www.proses.nl](http://www.proses.nl), [www.proses.be](http://www.proses.be) projectdirectie ontwikkelingschets Schelde-estuarium



## SCHELDE INFORMATIECENTRUM

Als gedeputeerde heeft Thijs Kramer binnen het Bestuurlijk Overleg Westerschelde (BOWS) de voorzittershamer overgenomen van Lous Coppoolse en participeert hij nu in het Overleg Adviserende Partijen (OAP). Onder zijn voorzitterschap heeft het BOWS in twee vergaderingen de discussie over de financiering van het Schelde InformatieCentrum kunnen afronden. Voor de structurele kosten is een nieuwe verdeel-sleutel voor vier jaar (2005-2008) afgesproken tussen Nederland, Vlaanderen, de pro-

vincie Zeeland, de gemeenten en de waterschappen. Vlaanderen wil dat het Schelde InformatieCentrum het werk in Vlaanderen geleidelijk uitbreidt tot het huidige niveau in Nederland. De onafhankelijkheid van het Schelde InformatieCentrum moet daarbij gehandhaafd blijven en de bestuurlijke en financiële betrokkenheid van de Vlaamse provincies, gemeenten en polders moet toenemen. Er moet in Vlaanderen een bestuurlijk overleg ontstaan dat vergelijkbaar is met het Nederlandse BOWS. De zeggenschap over het Schelde

InformatieCentrum zou dan bij een raad van bestuur kunnen berusten met een evenwichtige Vlaams-Nederlandse bezetting. (AF)

Voor meer informatie:

Schelde InformatieCentrum

+31(0)118 672293

+32(0)59 342144

[info@scheldenet.nl](mailto:info@scheldenet.nl) of

[info@scheldenet.be](mailto:info@scheldenet.be)



# Scheldemonitor

## Toekomst zwartkopmeeuw in het Scheldegebied



Tot midden jaren vijftig broedde de zwartkopmeeuw (*Larus melanocephalus*) vrijwel uitsluitend langs de Zwarte Zee. Vervolgens heeft deze meeuwensoort zijn broedareaal uitgebreid naar West-Europa en de Middellandse Zee. De eerste Belgische waarneming dateert van 1961, en slechts drie jaar later broedt deze zeldzame meeuw reeds voor het eerst in Vlaanderen. Naast de grote riviermondingen van de Po (Italië), de Rhône (Camargue, Frankrijk), de Axios en de Evros (Griekenland), oefende de Bel-

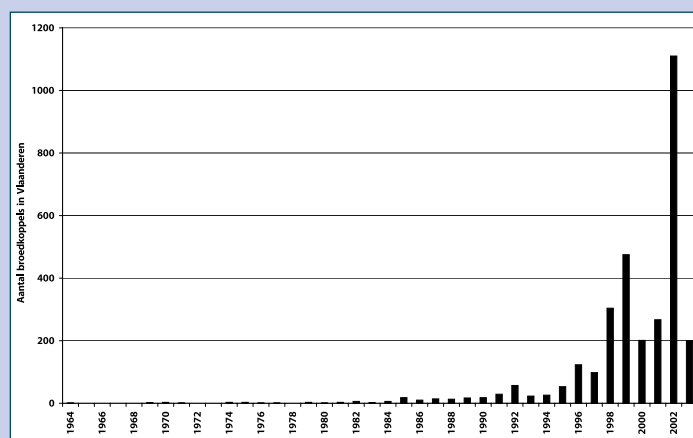
gisch-Nederlandse Schelde-Maas-delta steeds groeiende aantrekkingskracht uit op de zwartkopmeeuw. Altijd in het gezelschap van de kokmeeuw (*Larus ridibundus*), geeft deze bezoeker de voorkeur

aan opgespoten industriegronden in de havengebieden van Antwerpen, Zeebrugge en Gent; als enige natuurlijk broedbiotoop is het natuurreservaat Zwin hierop een uitzondering. Na een langzame toename met minder dan twintig paar in Vlaanderen in 1990, steeg de broedpopulatie tot meer dan 300 paar in 1998. Deze exponentiële trend heeft zich voortgezet tot 2002 met één megakolonie van meer dan 1100 paar aan de Zandvlietsluis, goed voor de hele Belgisch-Nederlandse broedpopulatie

en de grootste kolonie ooit aangetroffen in Noord-West-Europa. In 2003 maakten havenuitbreidingen deze veelbelovende kolonie 'broed-ongeschikt', zodat het Belgisch broedaantal daalde tot onder de 200 paar. In samenspraak met het Gemeentelijk Havenbestuur van Antwerpen onderzoekt Natuurpunt (Vereniging voor natuur en landschap in Vlaanderen) welke gebieden

broedgeschikt kunnen worden gemaakt voor de Zwartkopmeeuw, want zonder behoud van geschikte broedbiotopen zou de Vlaamse opmars van deze prachtige vogel kunnen stranden.

Tekst en foto: Renaud Flamant  
(voor meer info:  
[Renaud.Flamant@skynet.be](mailto:Renaud.Flamant@skynet.be))



# HET GETIJ KEERT TERUG IN KETENISSEPOLDER

**De uitbreiding van haveninfrastructuur gaat vaak gepaard met verlies aan waardevolle schor- en slikgebieden, zo ook bij de constructie van de Noordzee-containerterminal in de haven van Antwerpen. Als compensatie voor de bouw van deze terminal werd vorig jaar Ketenissepolder afgegraven. Een intensieve monitoring moet uitsluitsel geven over het succes van dit herstelproject.**

Ketenissepolder situeert zich tussen het fort van Liefkenshoek en de Kallosluis, op de linkeroever van de Schelde. Het gebied heeft momenteel een oppervlakte van 30 ha. De geschiedenis van het gebied start ruim 360 jaar geleden wanneer de Staten-Generaal van de Republiek der Zeven verenigde Nederlanden toe-

stemming verlenen om de polder van Sint-Anna en de Schorre van Ketenisse te bedijken. Aan de rivierzijde wordt een zomerdijk aangelegd, landwaarts een hogere winterdijk. Halverwege de jaren tachtig van de vorige eeuw treden echter grote veranderingen op in de polder door ontwikkelingen rond Antwerpen. Toen bleek dat de Waasland- en de Kennedy-tunnel de verkeersstroom in Antwerpen niet de baas konden, vatte men het plan op om ten noorden van Ketenissepolder een derde Scheldetunnel aan te leggen: de Liefkenshoek-tunnel. De specie die tijdens deze werken vrijkwam, werd opgespoten achter de zomerdijk van Ketenissepolder.

## CONTAINERTERMINAL

Maar daar bleef het niet bij, want het toenemende containertransport in de Antwerpse

haven liet eveneens haar sporen na. In 1994 startten de autoriteiten met de aanleg van de Noordzee-containerterminal. Deze terminal nam 8 ha in van het natuurgebied Groot Buitenschoor. Als compensatie voor dit verlies aan waardevol habitat stelde de overheid het herstel van Ketenissepolder als getijdengebied voorop. In 2002 startten de werken en in januari 2003 werden ze voltooid. De uitvoerders verhoogden en verbreedden de winterdijk tot op Sigmahoogte en -breedte. Het steenslag van de zomerdijk en de opgespoten specie werden verwijderd en het gebied werd afgegraven tot net onder GHW (d.i. gemiddeld hoogwater). Bij het afgraven werd een zwakke helling naar de rivier toe voorzien zodat de uitgangssituatie zo optimaal mogelijk zou zijn voor het herstel van het gebied. De afgegraven grond werd per

boot getransporteerd naar Kruikebeke, waar het gebruikt wordt voor de aanleg van de ringdijk in het gecontroleerd overstromingsgebied in de polder van Kruikebeke, Bazel en Rupelmonde.

## MONITORING

Het Instituut voor Natuurbehoud (IN) en de Universiteit Antwerpen (UA) volgen de ontwikkelingen in dit herstelproject nauwlettend. Het is de ideale gelegenheid om slik- en schorvorming van nabij op te volgen en bovendien levert het belangrijke informatie voor toekomstige gelijkaardige projecten. Het IN concentreert zich voornamelijk op de sedimentatie- en erosieprocessen aan de hand van sedimentatie-erosieplots (zie foto). De eerste plots dateren van juni 2002 en naarmate de werken vorderden werden plots bijgeplaatst. Momenteel staan op Ketenissepolder 20 plots die tweeweekelijks worden opgemeten. Omdat deze gegevens nog geen overzicht geven van de ontwikkelingen op het hele gebied, brengt het IN het gebied driemaandelijks met een theodoliet of met een niveaumeter in kaart en volgt het de morfologische wijzigingen met luchtopnames, opgenomen in opdracht van de Administratie Waterwegen en Zeewezen. Het IN kijkt verder naar de vestiging van bodemdieren en vegetatie, en het gebruik van het gebied door watervogels en broedvogels. De UA gaat in detail in op de kolonisatiepatronen van planten en volgt de grondwaterstand langsheen rijen loodrecht op de rivieras.

## FLORA EN FAUNA

Grote vraag is uiteraard of de maatregelen het gewenste effect zullen hebben. Keert de specifieke flora en fauna van getijdengebieden daadwerke-



*Sedimentatie-erosieprocessen worden opgevolgd aan de hand van sedimentatie-erosieplots. Elke plot bestaat uit drie buizen die in driehoeksvorm worden verankerd in het slik. Door middel van een meetrij worden telkens twee buizen met elkaar verbonden en wordt met behulp van een meter de afstand tot het slik opgemeten. De foto toont de drie buizen waarvan er twee verbonden zijn met een meetrij.*



lijk terug? Voor een antwoord op die vraag is het van belang om te beseffen dat het succes van kolonisatie door planten afhankelijk is van een aantal factoren zoals de beschikbaarheid van zaden in de bodem, de aanvoer van zaden door de Schelde en het succes van kieming. Om de sturende processen achter al deze factoren te achterhalen heeft de UA een experimenteel luik opgestart waarin ze zaden opkweekt onder verschillende omstandigheden (sedimentsamenstelling, dynamiek, enz.). Deze resultaten worden vergeleken met de situatie op Ketenissepolder waar men op 6 rijen tweewekelijks detailopnamen maakt met een digitale camera. Ook het IN volgt de vestiging en evolutie van de vegetatie via metingen in zogeheten permanente kwadraten en met een jaarlijkse gebiedsdekkende vegetatiekaart. Om de kolonisatie van bodemdieren te volgen, worden gedurende het eerste jaar na afgraven maandelijks stalen genomen. Later zal deze frequentie afnemen. Watervogels worden maandelijks per sector geteld en de broedvogels werden in 2003 geïnventariseerd.

#### **KETENISSEPOLDER, EEN JAAR LATER**

Een jaar (en voor sommige plaatsen een half jaar) na de herstelwerken is het succes van de ingreep nog niet duidelijk. Sommige delen van het

slik lijden onder een sterke erosie door de inbeukende kracht van de Schelde, verschillende nesten van broedende vogels zijn weggeslagen door het getij. Anderzijds lijken de slijkgarnaal, kleine plevier, kluut en scholekster hun weg te vinden naar het gebied. Ook de snelle kolonisatie door soorten als ruwe bies op het slik en dunstaart op de hoger gelegen stukken illustreert de potentie van dit gebied. Een jaar na het

afgraven toont het gebied de wilskracht tot herstel, toch zal het nog vele jaren duren eer het succes van dit herstelproject gekend is. (IV)

Voor meer info:  
[david.nijssen@ua.ac.be](mailto:david.nijssen@ua.ac.be)  
[erika.van.den.bergh@instnat.be](mailto:erika.van.den.bergh@instnat.be)

Het boek 'De Westerschelde, een water zonder weerga' van de auteur dr. A.M.J. de Kraker is een rijke bron van informatie. Het bevat interessante artikelen over de ontstaansgeschiedenis van havens, handel en scheepvaart, maar ook over verdrinken dorpen, oorlog en verdedigingswerken, natuur en milieu en andere aspecten van de Westerschelde. Je wordt als lezer meegetrokken in de diepte van de Schelde. Zo staat er op de eerste bladzijde een mooi gedicht over de Westerschelde.

#### **Westerschelde**

*Heb jij de rivier horen kabbelen en kraken,  
Zonovergoten of gestriemd door de wind,  
Als banken, als schotsen zich breed willen maken,  
Als de oertijd, de ijstijd, de toekomst begint*

*Als in die verre nabijheid van hoge platen  
In de mist, in de storm van het stuivende zand  
In de taal van de aarde zeehonden praten  
En de schorren verschuiven van kant naar kant*

*Die schone waardin opent gastvrij haar deuren  
Voor wat rust en wat roest, voor wat mossels en haantjes.  
De slik van haar schort bedekt hoeven en laantjes*

*En zij blijft gedreven in geuren en kleuren  
Vertellen van al wat er zwemt, vliegt en stroomt  
Verzonken in wat je als kind hebt gedroomd.*

van: Piet de Blaeij

De inspiratie van Piet de Blaeij:

*'Westerschelde' is gemaakt voor het boek waarin het geplaatst is. Het is een relativering van menselijk doen en denken en de (on)beperkte daarvan gemeten aan de 'zee'. Ze verenigt tegengestelde tijden en getijden, natuur en cultuur en woordgeslachten: vrouwelijk in Nederland, mannelijk in Frankrijk. Ze herbergt een onbegrensde eenheid van tegenstromen. Ze is een schone waardin. Je mag zelfs dromen. Waar ter taal mag dat nog?*

Het boek 'De Westerschelde, een water zonder weerga' is uitgegeven door Drukkerij Duerinck bv, Kloosterzande. ISBN 90-72604-07-5. (BS)

INSPIRATIEBRONNEN  
SCHELDE



# Monitoring Verruiming Westerschelde

## Eerste effecten aangetoond



**In 1997 en 1998 is de tweede verruiming van de vaargeul naar Antwerpen voltooid. Een uitgebreid monitoringnetwerk houdt sindsdien de vinger aan de pols van de Westerschelde. Een tussentijdse evaluatie van de ontwikkelingen laat zien dat dit estuarium verandert, al zijn niet alle veranderingen het gevolg van de verruiming.**

Het project MOVE (MOnitoring VErruiming Westerschelde) is gestart in 1996 en loopt tot en met 2006. Het project heeft twee doelen: het volgen van de effecten van de tweede ver-

ruiming en het evalueren van de bagger-, stort- en zandwinstrategie sinds de verruiming. In de zomer van 2003 rondde Rijksinstituut voor Kust en Zee (RIKZ) de tweede evaluatie-rapportage af. De evaluatie is gebaseerd op gevalideerde gegevens uit de periode 1997-2001. De laatste drie onderzochte jaren zijn dus gegevens van na de verruiming. Hoewel de rapportage nog maar kort na de verruiming is verschenen, heeft het onderzoek de kennis over het functioneren van de Westerschelde vergroot.

### EFFECTEN VERRUIMING

Het valt niet mee om in een dynamisch gebied als de Westerschelde effecten van een ingreep te detecteren. Het gebied past zich aan kleine ingrepen snel aan, maar bij grote ingrepen kunnen de effecten lange tijd 'nasudderden'. Bovendien maakt een estuarium ook van 'nature' een ontwikkeling door. Om de effecten van de tweede verruiming toch te kunnen beoordelen is daarom vooral gekeken naar trendbreuken in de ontwikkeling van fysische, chemische en biologische kenmerken sinds die ingreep.

### VERANDERINGEN ...

Het monitoringnetwerk volgt de ontwikkelingen van verschillende kenmerken. De ecologische kenmerken betreffen met name de primaire productie (aanmaak van organische stoffen) door algen en vogels. Hier zijn enkele duidelijke veranderingen geconstateerd: de primaire productie neemt af doordat het doorzicht in het water vermindert. Daarnaast heeft de verruiming kennelijk niet tot een verdrijving van ruiende bergeenden en broedende sterns geleid. Deze vogels, belangrijke natuurwaarden van de Westerschelde, nemen in aantal toe. Bergeenden in de rui kunnen niet vliegen en stellen daarom hoge eisen aan de omgeving. Ook sterns zoeken een veilige plaats waar zij ongestoord kunnen broeden.

Bovenstaande trends waren echter al vóór de verruiming ingezet en gelden voor het hele Deltagebied. Ze lijken dan ook geen relatie met deze ingreep te hebben. Sterns nemen zelfs in het hele Deltagebied toe, waarschijnlijk nog steeds herstellend van de negatieve effecten van de verontreinigingen in de vorige eeuw. Ook de waterkwaliteit lijkt niet door de verruiming beïnvloed te zijn.

### ... EN EFFECTEN

Een effect van de verruiming is dat de laagwaterlijn in het oostelijke deel van de Westerschelde gemiddeld lager ligt dan op basis van de eerdere trend verwacht mocht worden. Enkele kenmerken blijken anders te veranderen dan verwacht. Zo bleef de omvang van het ondiepwatergebied sinds de verruiming gelijk, terwijl de trend (en de verwachting) was dat deze af zou nemen. Het totale oppervlak aan platen in

het middendeel van de Westerschelde bleef gelijk, terwijl de verwachting was dat het areaal toe zou nemen. In het westelijk deel was zelfs sprake van een afname in plaats van de verwachte toename. Tot slot blijken de aangelegde geulwandverdedigingen goed te functioneren: zij verhinderen dat de vaargeul in de buitenbochten naar de dijken opdringt.

### MÉÉR BAGGEREN NIET NODIG

Een opvallende conclusie is dat het verdiepen van de vaargeul er niet toe heeft geleid dat de volumes van het onderhoudsbaggerwerk zijn toegenomen. Kennelijk heeft het watersysteem zijn maximum-aanzandingssnelheid bereikt. De vaargeulverbreding leidde wel tot een toename van het baggerwerk. Dit moet echter nog nader worden getoetst. De uitkomst van deze toetsing zal in combinatie met de resultaten van nader onderzoek naar de maximaal terug te storten hoeveelheden een belangrijke rol spelen bij het beantwoorden van de vraag of er in de Westerschelde nog voldoende 'ruimte' is voor een verdere verruiming van de vaargeul, zonder de aard van het watersysteem aan te tasten.

### EÉNGEUL- OF MEERGEULENSTELSEL

Een belangrijk kenmerk van de Westerschelde is het meergeulstelsel. Nederland en Vlaanderen zijn overeengekomen dat dit fysische kenmerk behouden moet blijven. Een meergeulstelsel wordt als een randvoorwaarde beschouwd voor veiligheid tegen overstromen, toegankelijkheid voor de scheepvaart en natuurlijkheid. Onder natuurlijkheid wordt een dynamisch en veerkrachtig ecosysteem verstaan, waarin

### ZANDWINNING

In de Westerschelde wordt zo'n 2,6 miljoen m<sup>3</sup> zand per jaar gewonnen. Deze hoeveelheid is toegestaan omdat de Westerschelde in het verleden ongeveer zoveel zand per jaar importeerde (aanzandde). De evaluatie wees uit dat deze situatie de laatste jaren veranderd is: de Westerschelde lijkt omgeslagen naar een zandexporterend systeem. Onduidelijk is echter of dit probleem van tijdelijke of structurele aard is. Daarvoor moeten onder andere de ontwikkelingen in het mondingsgebied (ten westen van de lijn Vlissingen-Breskens) nog in beeld gebracht worden, want dat deel viel tot nog toe niet binnen het monitoringprogramma. Is de export structureel, dan zal het zandwinbeleid zeker herzien moeten worden.

de bijbehorende natuur en ecologie in de volle breedte zijn waarde kan behouden. Onderzoek heeft laten zien dat dat meergeulenstelsel in gevaar komt als er op bepaalde locaties langdurig te veel gestort wordt. De Westerschelde zal dan naar een ééngenstelsel evolueren (zie ook de figuur). De evaluatie laat zien dat de hoeveelheid gestorte baggerspecie op enkele plaatsen in de Westerschelde tegen de maximale grens aan ligt. In 2005 wordt de stortvergunning aangepast aan deze nieuwe inzichten.

#### NEDERLANDS-VLAAMSE SAMENWERKING

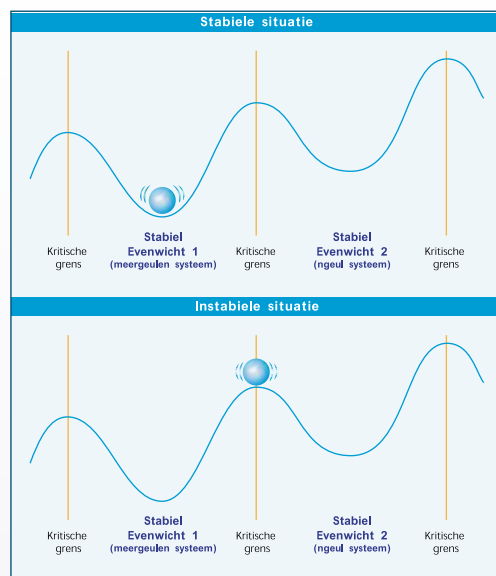
In 2006 is de eindevaluatie van de tweede verruiming van de Westerschelde voorzien. Recen-

telijk is besloten dat deze MOVE- eindevaluatie onder Nederlands-Vlaamse regie uitgevoerd zal worden. Dit past bij het streven, zoals geformuleerd in de lange termijn visie, naar een gezamenlijk beleid voor het Schelde-estuarium. De komende jaren zullen de vele MOVE-velddmetingen worden voortgezet en zullen veel van de in de tweede evaluatie aanbevolen studies worden uitgevoerd.

(dit artikel is gebaseerd op een artikel in de Zoutkrant van november 2003)

Meer informatie:  
RIKZ, Middelburg,  
Bianca Peters,  
+31 (0)118-672242,  
Gert-Jan Liek, +31 (0)118-672313

*Fictieve schematische oorselling van het omslaan van de Westerschelde van een meergeulenstelsel. De huidige Westerschelde is een veerkrachtig meergeulensysteem. Door (baggeren en) storten brengen we het systeem uit zijn evenwicht. Dat kan, maar binnen bepaalde grenzen. Zolang het kritieke punt niet bereikt is, gaat het goed: het systeem past zich aan en blijft een meergeulenstelsel. Is de ingreep te groot (te veel stort), dan overschrijd je de grenzen van de veerkracht van het meergeulenstelsel en verandert het watersysteem naar een nieuwe evenwichtssituatie: een ééngenstelsel.*



# S c h e l d e N i e u w s

**Schelde**  
InformatieCentrum

#### ACTIVITEITENPLAN 2003-2004 SCHELDE INFORMATIECENTRUM

Het Schelde InformatieCentrum brengt eind november haar activiteitenplan 2003-2004 uit. Ontvangt u dit plan niet en wilt u het wel in papieren vorm hebben? Bestel het dan via [info@scheldenet.nl](mailto:info@scheldenet.nl) of telefonisch via +31 (0)118 672292 of +32(0)59 342144. Het plan is ook via onze website [www.scheldenet.be](http://www.scheldenet.be) in te zien: kies hiervoor organisatie en vervolgens activiteiten.

#### NIEUWE BOEKEN

Onlangs zijn twee boeken verschenen waarin de Schelde centraal staat:

- Chiel Jacobusse van het Zeeuwse Landschap neemt u in zijn boek *'Het verdronken Land van Saeftinghe en de Westerschelde'* mee op een zwerftocht langs de Westerschelde: van west naar oost, van de Zwinstreek tot de Hals van Zuid-Beveland met speciale aandacht voor het schor Saeftinghe. Hij beschrijft het bijzondere landschap, de wisselwerking tussen natuur en mens en de flora en fauna van het gebied. Het boek is voorzien van fraaie foto's van Misjel Decler. Het boek is verkrijgbaar via de boekhandel. Uitgeverij Davidsfonds, Leuven, in samenwerking met de Koperen Tuin, Goes. ISBN 90 807 9951 3. Prijs € 42,-.
- Dr. Stephan Vanfraachem behandelt in het boek *'Goede Nabuurschap? De Waterverdragen tussen België en Nederland'* hoe België en Nederland tussen 1960 en 2002 onderhandelden over de toegankelijkheid van de Schelde. Een boek over een actueel onderwerp want in december 2004 komen Nederland en België opnieuw tot een gezamenlijk politiek standpunt over een nieuwe verdieping van de Westerschelde. Het boek is verkrijgbaar via de boekhandel. Uitgeverij Academia Press, Gent. ISBN 90 382 0442 6.

#### KENNISGEVING S-MER

In 2004 brengt de projectdirectie ProSes de Ontwikkelingsschets 2010 uit: een samenhangend pakket aan maatregelen en projecten voor het Schelde-estuarium gericht op het garanderen en verbeteren van de veiligheid tegen overstromen, de toegankelijkheid van de Scheldehavens voor zeeschepen en de natuurlijkheid van het estuarium. Ter voorbereiding hierop worden de mogelijke gevolgen van de maatregelen onderzocht. Daarom presenteerde ProSes op 17 november jl. de kennisgeving Strategische Milieueffectenrapportage Ontwikkelingsschets 2010 Schelde-estuarium en worden tussen 20 november en 3 december inspraakavonden gehouden in Vlaanderen en Nederland. De avonden zijn bedoeld om belangstellenden te informeren over mogelijke maatregelen en projecten. Bovendien kan men inspreken op de Kennisgeving in een hoorzitting. Een overzicht van deze inspraakavonden vindt u op onze website [www.scheldenet.nl](http://www.scheldenet.nl) / [www.scheldenet.be](http://www.scheldenet.be) en de website van ProSes [www.proses.nl](http://www.proses.nl) / [www.proses.be](http://www.proses.be).

#### LESKIST WESTERSCHELDE

Via de website [www.scheldelessen.nl](http://www.scheldelessen.nl) / [www.scheldelessen.be](http://www.scheldelessen.be) is al enkele jaren een lespakket over het Schelde-estuarium beschikbaar in digitale vorm. Het pakket, bedoeld voor 10-14-jarigen kan in de klas worden ingezet bij het omgevingsonderwijs. Aanvullend op dit lespakket, heeft het Instituut voor Natuur en Milieueducatie te Goes, in opdracht van het Schelde InformatieCentrum een leskist ontwikkeld. De leskist bestaat uit een rugzak met praktisch materiaal voor gebruik langs de oevers en op het water van de Schelde. Spelenderwijs kunnen kinderen vanaf 8 jaar nu ook in het veld speuren in de thema's economie, veiligheid, natuur en cultuur. De leskist is verkrijgbaar via het Schelde InformatieCentrum.

## In gesprek met Dolores Baita



**Volgend jaar bestaat de vzw ('vereniging zonder winstoogmerk') 'Grenzeloze Schelde - Escaut sans Frontières' 10 jaar. We laten Dolores Baita aan het woord, medewerkster van het eerste uur, en nog steeds contactpersoon en secretaris.**

Baita: "De organisaties en personen van Grenzeloze Schelde (GS) willen hun steentje bijdragen aan de versnelde oplossing van de problematiek van watervervuiling en natte natuurontwikkeling in en langs de waterlopen van het Scheldebekken. Wij willen permanent druk op de ketel houden en daarbij richten we ons op de overheden uit de drie landen en vijf regio's die bevoegd zijn: Zeeland (NL), Vlaanderen, Brussel en Wallonië (België) en Nord/Pas-de-Calais (Frankrijk). Daar-

naast richten we onze pijlen op gespecialiseerde overleg- en beheersorganen zoals de Internationale Schelde Commissie én – zeker niet in het minst – op de bevolking zelf, specifieke doelgroepen en de media. Hiertoe brengen we vele betrokkenen samen om te komen tot een juist inzicht en onderlinge afstemming. We voeren geregeld intern overleg, volgen de werkzaamheden van de Internationale Schelde Commissie, we maken publicaties, hebben een Nieuwsbrief en een website in opbouw ([www.grenzelozeschelde.org](http://www.grenzelozeschelde.org)) en voeren en ondersteunen concrete acties en een geheel van vormings- en sensibilisatieactiviteiten.

### AFVOERPIJPEN

Hoe ik verzeild geraakte in dit werk? Vooral via de indertijd kwalijk riekende Dender in Vlaanderen. Ik woon in Aalst en ik raakte in de tweede helft van de jaren '80 betrokken bij sensibiliserende protestacties tegen de aanhoudende zware vervuiling van deze rivier. Met enkele medewerkers organiseerden wij onder meer 'milieu-educatieve boottochten' op de gehele Vlaamse Dender. Hierbij confronteerden we duizenden mensen, vooral jongeren uit de streek met de verloedering en de weinig natuurlijke kleuren

en kleuren van de rivier, van de beekmondingen en afvoerpijpen. Maar we lieten ook de mooie plekjes natuur zien en focusten evenzeer op de bedreigde planten en dierenwereld in en om het water.

Rivieren en hun problemen stoppen echter niet aan de grenzen. De acties moesten dus ook grensoverschrijdend zijn, wilden we resultaten boeken. We vonden snel medestanders in Vlaanderen én in Nederland o.a. Stichting Reinwater, die medewerkers zijn van het eerste uur, Zeeuwse Milieufederatie, Natuurpunt, Bond Beter Leefmilieu. Ik kon bovendien relatief gemakkelijk contacten leggen met Franstaligen, ik ben namelijk van origine Italiaans, geboren in Luik en daarna opgegroeid in Aalst. Frans en Nederlands waren mijn gewone voertalen. En zo werd 'Grenzeloze Schelde - Escaut sans Frontières' geboren, met de medewerking van ook Brusselse, Waalse en Franse milieuroorganisaties.

### HARMONIE

Als verantwoordelijke van het educatieve project van de Milieuboot in Vlaanderen is mijn engagement in Grenzeloze Schelde inmiddels bijna een evidentie. Hoewel ik als kind en jongere geen speciale band had met de natuur is gaandeweg die gevoeligheid voor natuurlijk leven en harmonie gegroeid. Hoe meer je ermee bezig bent, hoe meer je erdoor gebeten wordt, die prachtige landschappen ... En zeg nu zelf: rivieren als Dender en Schelde zijn toch enig, of niet?" (BB)

### COLOFON

De Schelde Nieuwsbrief is een gezamenlijke Nederlands-Vlaamse kwartaaluitgave van het Schelde InformatieCentrum. Abonnementen zijn gratis.

De nieuwsbrief valt onder verantwoordelijkheid van de in het Bestuurlijk Overleg Westerschelde participerende organisaties, de Administratie Waterwegen en Zeewezen, AMINAL afdeling Natuur en het Instituut voor Natuurbehoud. Deze uitgave wordt mede mogelijk gemaakt door de financiële steun van het Europese Unie LIFE project MARS.

De in de nieuwsbrief gepubliceerde meningen weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs het beleid van de participerende organisaties.

### SCHELDE INFORMATIECENTRUM

Grenadierweg 31, Postbus 8039  
4330 EA Middelburg  
Telefoon +31(0)118 672293  
Fax +31(0)118 651046  
E-mail: [info@scheldenet.nl](mailto:info@scheldenet.nl)  
Coördinator: Anja Phernambucq

### Schelde InformatieCentrum op Internet

[www.scheldenet.be](http://www.scheldenet.be)  
[www.scheldenet.nl](http://www.scheldenet.nl)

### CORRESPONDENTIEADRES BELGIË

Schelde InformatieCentrum/  
Vlaanderen  
p/a VLIZ  
Vismijn, Pakhuizen 45-52  
B-8400 Oostende  
Telefoon +32(0)59 342144  
[info@scheldenet.be](mailto:info@scheldenet.be)

### REDACTIE

Marco de Bakker, Else De Schryver,  
Anton Feijtel, Willy Graré, Ben Sinke,  
Ingrid Verbessem en Katrien Weyn

### EIND- EN HOOFDREDACTIE

Laurens Vogelezang respectievelijk  
Bregje Beyst, Ed Stikvoort en Erwin  
Wongergem

### ILLUSTRATIES

Rijkswaterstaat directie Zeeland,  
Schelde InformatieCentrum, RIKZ,  
Jaap Wolterbeek, Edwin Parée

### VORMGEVING EN PRODUCTIE

ADZ, Vliissingen

### OPLAGE

3.000

### OVERNAME VAN ARTIKELEN

Overname van artikelen is mogelijk met bronvermelding en na toestemming van de redactie.

ISSN 1382-9513